

היום נלמד בעזרת ה':

קידושין דף סז

(בעמ' הקודם)

גמרא: למדנו במשנתנו - **כל מקום שיש קידושין** ואין עבירה הוולד הולך אחר הזכר.

רבי שמעון מקשה על כך: **כללא הוא?** וכי כך הוא הכלל? והרי לדעת רבי יוסי גר מותר לשאת ממזרת ואם הוא נשא הוולד ממזר, נמצא שיש מקרים בהם יש קידושין ואין עבירה והוולד הולך אחר האשה.

תירוץ: מי סברת: משנתנו אינה כרבי יוסי, אלא כרבי יהודה הסובר שגר לא ישא ממזרת, ואם נשא יש קידושין ויש עבירה (הקידושין תופסים בה למרות שנשאה באיסור), ולכן הוולד הולך אחר הפגום והוא ממזר.

קושיא: וניתנייה: אם משנתנו כרבי יהודה, מדוע היא לא הביאה גם את המקרה של גר שנשא ממזרת בכלל של 'כל מקום שיש קידושין ויש עבירה'?

תירוץ: תנא כל מקום דסיפא לאתויי: המשנה כתבה 'כל מקום' בסיפא לרבות גם את המקרה הזה. **ביאור:** 'כל מקום' זהו כלל, ומשמע שהוא בא לרבות דבר נוסף שלא נכתב בפירוש, וזהו המקרה של גר שנשא ממזרת.

תירוץ נוסף: ואיבעית אימא לעולם רבי יוסי היא, ותנא 'אי זו' למיעוטי: באמת משנתנו כרבי יוסי הסובר שגר מותר בממזרת ואם הוא נשא הוולד ממזר, ועל מה ששאל רבי שמעון 'וכי כך הוא הכלל' וכו' אפשר לתרץ שהמשנה לא כתבה 'כלל' גורף, ולכן היא הביאה דוגמאות של כהנת ולויה וישראלית וכו' ללמדנו שרק בהם הוולד הולך אחר הזכר, אבל באמת יש מקרים נוספים שיש קידושין ואין עבירה שהוולד לא הולך אחר הזכר אלא אחר הפגום, כגון גר שנשא ממזרת.

קושיא על תירוץ זה: 'ואיזו זו' ותו לא? יוצא לפי דבריך, שדברי המשנה 'ואיזו זו' הולכים אך ורק על מה שהיא כתבה בפירוש (: כהנת ולויה וישראלית וכו' שבהם יש

קידושין ואין עבירה והוולד הולך אחר הזכר), אבל בכל שאר המקומות בהם יש קידושין ואין עבירה הוולד לא הולך אחר הזכר, והרי חלל (= כהן שנשא אשה פסולה והתחלל מקדושתו) שנשא בת ישראל שיש קידושין ואין עבירה הוולד הולך אחר הזכר וגם הוא חלל, נמצא שיש מקרה נוסף בו יש קידושין ואין עבירה והוולד כן הולך אחר הזכר!

תירוץ: הא לא קשיא: התנא של משנתנו סובר כרבי דוסתאי שאמר 'בנות ישראל מקווה טהרה לחללים', כלומר 'חלל' שנשא בת ישראל הוולד כשר לכהונה.

קושיא: והרי ישראל שנשא חללה: מותר לישראל לשאת חללה, לפי שחללה אסורה רק לכהנים, וא"כ ישראל שנשא חללה 'יש קידושין ואין עבירה', והדין הוא שהוולד הולך אחר הזכר וכשר לכהונה, נמצא שיש מקרה נוסף בו יש קידושין ואין עבירה והוולד כן הולך אחר הזכר!

תירוץ: תנא כל מקום דרישא לאתויי: המשנה כתבה 'כל מקום' ברישא לרבות גם את המקרה הזה.

קושיא: וניתנייה בהדיא: מדוע המשנה לא כתבה זאת בפירוש יחד עם 'כהנת ולויה וישראלית' וכו'?

תירוץ: משום דלא מתני לה וכו': לפי שהתנא לא יכל לשנות זאת בדרך קצרה, משום שאם הוא היה מביא זאת בדרך קצרה עם השאר היה עליו לומר 'ואיזו זו? זו כהנת לויה ודישראלית וחללה שנישאו לכהן ללוי וישראל', וזה לא נכון, שהרי חללה שנישאת לכהן יש קידושין ויש עבירה. (והוא לא רצה להאריך ולכתוב 'ואיזו זו? זו כהנת לויה ודישראלית שנישאו לכהן ללוי וישראל, וחללה שנישאת לישראל').

קושיא: והאיכא: והרי יש מקרה נוסף בו יש קידושין ואין עבירה שהוולד הולך אחר הזכר והמשנה לא הביאה זאת, וכפי שאמר רבה בר בר חנה - מצרי 'שני' (= שאביו התגייר) שנשא מצרית 'ראשונה' (= שהיא בעצמה התגיירה) הוולד הנולד להם 'שלישי' ומותר לו לבוא בקהל (= לשאת ישראלית, לפי שהמצרים נאסרו לבוא בקהל שלושה דורות), משום שהוא הולך אחר הזכר (אביו ה'שני', וא"כ הוא 'שלישי').

תירוץ: תנא כל מקום דרישא לאתויי: המשנה כתבה 'כל מקום' ברישא לרבות גם את המקרה הזה.

קושיא: ולרב דימי: והרי לפי רב דימי, מצרי 'שני' הנושא מצרית 'ראשונה' הוולד 'שני' מחמת שהוא הולך אחר אמו, וזה לא כפי הנאמר במשנתנו שבכל מקום שיש קידושין ואין עבירה הוולד הולך אחר הזכר.

תירוץ: **תנא 'אי זו' למיעוטי:** לכן המשנה כתבה 'איזו זו' למעט מקרה זה.

קושיא: והאיכא דכי אתא רבין: והרי יש מקרה בו יש קידושין ואין עבירה שהוולד לא הולך אחר הזכר אלא אחר הפגום, וכפי שאמר אמר רבין - באומות העולם הולכים אחר הזכר (= לא שייך לעניינינו ויבואר לקמן), אבל אם הם התגיירו הולכים אחר הפגום שבשניהם, ואילו במשנתנו כתוב שהולכים אחר הזכר.

תירוץ: **תנא 'אי זו' למיעוטי:** לכן המשנה כתבה 'איזו זו' למעט מקרה זה.

חוזרים לשני התירוצים שתיירצו לעיל על קושיית רבי שמעון - לתירוץ הראשון

משנתנו כרבי יהודה ולתירוץ השני כרבי יוסי. הגמ' מקשה:

האי מאי וכו': בשלמא לתירוץ הראשון שמשנתנו כרבי יהודה הסובר שלגר אסור לשאת ממזרת, מובן שהמשנה אמרה ברישא 'כל מקום' לרבות ישראל שנשא חללה שיש קידושין ואין עבירה ולכן הוולד הולך אחר הזכר, וכן לרבות את המקרה של רבה בר בר חנה הנ"ל לגבי מצרי שני שנשא מצרית ראשונה, ו'איזו זו' בא למעט את המקרה של רב דימי הנ"ל לגבי מצרי שני שנשא מצרית ראשונה *(כלומר אם המשנה סוברת כרבה בר בר חנה הרי שהיא באה לרבות את המקרה שלו, ואם היא סוברת כרב דימי החולק עליו הרי שהיא באה למעט את המקרה שלו, וראה רש"י)*, וכן את המקרה של רבין הנ"ל לגבי אומות העולם שהתגירו, וכן מובן שבסיפא (= 'יש קידושין ויש עבירה') היא אמרה 'כל מקום' לרבות גר שנשא ממזרת, שלדעת רבי יהודה 'יש קידושין ויש עבירה' והוולד ממזר. אבל לתירוץ השני שמשנתנו כרבי יוסי הסובר שגר מותר בממזרת, אמנם מובן מדוע המשנה אמרה ברישא 'כל מקום' ו'איזו זו' (כפי שהסברנו), אבל לא מובן מדוע היא אמרה בסיפא 'כל מקום' והרי הוא לא בא לרבות שום דבר?

תירוץ: **ולטעמיה וכו':** והרי גם לתירוץ הראשון שמשנתנו כרבי יהודה לא מובן מדוע היא אמרה בסיפא 'אי זו', שהרי הוא לא בא למעט כלום, אלא בהכרח שהיא אמרה בסיפא 'אי זו' אגב הרישא שגם שם נאמר 'אי זו', וכמו כן יש לומר שהיא אמרה בסיפא 'כל מקום' אגב הרישא.

גופא: הגמרא חוזרת לדברי רבין אמר רבי יוחנן.

מאי באומות הלך אחר הזכר: מה המשמעות לכך, והרי בכל מקרה האיש והאשה הם גויים?

מניין לאחד מן האומות: בני ישראל נצטוו לא להחיות כל נשמה מז' אומות. אבל אם אחד משאר אומות שבועולם בא על אחת מז' אומות - בנו אינו חייב מיתה ומותר לקנותו לעבד. דין זה נלמד מהפסוק **"וְגַם מִכְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגֵּרִים עִמָּכֶם מִהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אִשָּׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם"** כלומר אם באו תושבים חדשים לארץ מחו"ל והולידו ילדים מבנות ז' עמי הארץ, אתם יכולים לקנותם לעבדים כי מותר להחיות אותם.

יכול אף עבד שבא על שפחה הכנעני שבא על אחת מן האומות: אבל אי אפשר לפרש את הפסוק הפוך: שהלך אחד מבני ז' אומות לחו"ל כתושב חדש וילד שם מבנות שאר העמים (ולאחר מכן בא הבן הזה לגור בארץ), שהבן מותר - משום שכתוב **"אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם"** דהיינו מבנות ארצכם, כי דרך האישה לגור בארץ מולדתה והאיש הוא זה שהולך לארץ אחרת ומתחתן שם (רש"י יבמות).

במאי, אילימא במצרי שנשא עמונית: הרי כל הגרים אינם פגומים, חוץ מעמוני שאסור לבוא בקהל לעולם, ומצרי שאסור עד דור שלישי.

אם נאמר שמדובר במצרי שנשא עמונית - הרי רק הבעל פגום ולא האישה כי לומדים 'עמוני ולא עמונית', ואין כאן 'פגום שבשניהם'. אלא מדובר בעמוני שנשא מצרית שהולד הולך אחר הצד הפגום ביותר. כלומר אם הולד זכר - הוא נחשב לעמוני שאסור לעולם ולא למצרי שאסור רק עד דור שלישי, ואם הוא נקבה - הוא לא נחשב לעמונית שמותרת אלא למצרית שאסורה עד שלוש דורות.

למדנו במשנה: כל מקום שאין קידושין תופסים עם הבעל הזה אבל קידושין תופסים בה עם אנשים אחרים - דהיינו הבא על אחת מהעריות שאסורה עליו בכרת - הולד ממזר. מוכח שאין קידושין תופסים בחייבי כריתות.

הגמרא מבארת מה המקור לכך? (אמנם המקור שבנישואין עם חייבי כריתות הולד ממזר - נלמד מפסוק עיין רש"י).

ומטו בה משום דרבי ינאי: יש אומרים דבר זה בשם רבי ינאי. ורב אחא בריה דרבא אמר ש'מטו בה' לא משום רבי ינאי אלא משום רבי יוסי הגלילי שהוא אמר זאת.

נאמר בגירושין "וַיִּצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהִלְכָה וְהִיְתָה לְאִישׁ אֲחֵר" "והיתה" הוא לשון הויית קידושין. והיינו שהאשה יכולה להתקדש לאיש 'אחר' אבל לא לקרוב שלה, כי הקידושין לא תופסים בהם.

ואימא לאחר ולא לבן: אולי הפסוק בא ללמד שרק לבן של הבעל (מנישואין קודמים) היא לא יכולה להתקדש. והסיבה שאנו בוחרים דוקא את הבן, משום שהפסוק לא פירש לנו למי היא לא יכולה להתקדש - מסתבר ללכת לאדם הקרוב ביותר לבעל שהוא הבן שלו.

תירוץ: בן בהדיא כתיב ביה וכו': "לא יקח" הכוונה שלא יהא בה קידושין. וממילא הפסוק "וְהִלְכָה וְהִיְתָה לְאִישׁ אֲחֵר" הולך על שאר קרובים.

קושיא: ואימא אידי ואידי לבן וכו': אולי שני הפסוקים הולכים רק על הבן של הבעל, הפסוק "לא יקח איש את אשת אביו" בא ללמד שלכתחילה אסור לקדש אותה, אבל עדיין היה מקום לומר שבדיעבד אם עשה כן הקידושין חלים, ועל כך בא הפסוק השני "וְהִלְכָה וְהִיְתָה לְאִישׁ אֲחֵר" שקידושין תופסים רק באחר ולא בבן של הבעל. אמנם לגבי שאר קרובים אין לנו מקור שקידושין לא תופסים בהם.

תירוץ: לכתחילה - מאחות אישה נפקא: האיסור לקדש את אשת אביו לכתחילה כבר נלמד מהאיסור לקדש את אחות אשתו שנאמר "וְאִשָּׁה אֶל אַחֲתָהּ לֹא תִקַּח" כלומר אל תקדש. ויש כאן קל וחומר: אם אחות אשתו שאסורה עליו רק בכרת אסור לו לקדש אותה, קל וחומר שאשת אביו שהיא אסורה עליו בסקילה שאסור לו לקדש אותה.

וממילא אין צורך בשני פסוקים בבן ואשת אביו, כי האיסור לקדש אותה לכתחילה לומדים מאחות אשה כאמור, וממילא הפסוק "לא יקח איש את אשת אביו" הולך על בדיעבד שאפילו בדיעבד הקידושין לא תופסים בה. וממילא הפסוק "וְהִלְכָה וְהִיְתָה לְאִישׁ אֲחֵר" מיותר ללמד שאין לה קידושין בקרובים שלה.

קושיא: ואימא אידי ואידי באחות אשה: אולי הפסוק "וְהִלְכָה וְהִיְתָה לְאִישׁ אֲחֵר" בא ללמד שאין קידושין תופסים רק באחות אשתו ולא בשאר הקרובים, משום שכבר מצאנו שאחות אשתו אסור לקדש אותה לכתחילה מהפסוק "וְאִשָּׁה אֶל אַחֲתָהּ לֹא תִקַּח", ואם כן הפסוק "וְהִלְכָה וְהִיְתָה לְאִישׁ אֲחֵר" בא ללמד שאפילו בדיעבד הקידושין לא חלים.

תירוץ: אין הכי נמי: באמת הפסוק "וְהִלְכָה וְהִיְתָה לְאִשׁ אַחֵר" הולך רק על אחות אשה. ומהיכן אנו לומדים את שאר העריות? מאחות אשה (באחת מהמידות שהתורה נדרשת בהן והיא 'במה מצינו'). כמו שאחות אשה היא ערוה והבא עליה במזיד חייב כרת ובשוגג חייב חטאת ולא תופסים בה קידושין - כך גם בשאר העריות.

בשלמא כולו אתיין: ניחא כל העריות ניתן ללמוד אותם מ'במה מצינו' מאחות אשה, אבל יש שתי עריות שלא ניתן ללמד אותם כי יש פירכא על הלימוד: א. אשת אח - כי יש לה היתר 'במקום מצוה' דהיינו כשמת הבעל בלא בנים מצוה לאחיו לייבם את אשתו, מה שאין כאן אחות אשה שאין לה שום התר. ב. אשת איש - כי יש לה היתר בחיי האוסר אותה דהיינו בחיי בעלה שאם נתן לה גט היא מותרת להינשא למי שתחפוץ, מה שאין כן אחות אשה שאין לה היתר בחיי האוסרה כלומר בחיי אחותה, שכל עוד היא בחיים גם אם היא התגרשה אסור לבעלה לשעבר לישא את אחות אשתו לשעבר.

כי כל אשר יעשה: פסוק זה נאמר בסוף פרשת עריות ללמד שכל העריות שוות זו לזו.

קושיא: אי הכי אפילו נידה: אם כן המקדש אשה נידה היה צריך להיות שלא יחולו הקידושין, כי נידה כתובה בפרשת העריות וכאמור בכל העריות אין תופסים קידושין. בנוסף, הבא על אשתו נידה היה צריך להיות שהולד יהא ממזר כמו בשאר עריות. אך אביי אומר לא כך.

תירוץ: אמר חזקיה: יש לימוד מיוחד שאפילו כשהאשה נידה תופסים בה קידושין.

קושיא: מכדי איכא לאקושה וכו': הרי נמצא שאת ההקדש שאמר רבי יונה שכל העריות הוקשו זו לזו - ניתן להקיש אותן לאחות אשה ואז ללמוד שכל העריות לא תופסים בהן קידושין והולד ממזר, וניתן להקיש אותן לנידה ואז כן תופסים בהם קידושין והולד לא ממזר. אם כן מדוע אנו בוחרים להקיש דוקא לאחות אשה ולא לנידה?

תירוץ: קולא וחומרא, לחומרא מקשינן: ישנו כלל ב'היקש' שאם יש שתי אפשרויות להקיש: לקולא או לחומרא, יש להקיש לחומרא. ולכן כאן אנו מקישים לחומרא דהיינו לאחות אשה שאז הולד ממזר.